

Luriwinaka yatiyaw

Ucrania ukhamarak Rusia markanakan jan walt'aw utjatapat ukhamat yānakax pisintatapa, China Markatpach pusitunk urunak jist'antaw utjayatapa, uraqpachan alasirinakax pisintawayi ukhamarak taqiwan chaninakax irxattawayaraki. Juk'ampis aka América del Sur tuqinakanxa, ukham chaninak manq'añanak jilxattipanxa, chaninakax walpun irxatawayi, kunatix suyatākan ukarus irxattaskakiwa. Ukhamipanwa, Bolivia markanx amuyatatx anqāxan irxattawinakarjamax 4,9% ukharuw jilxattayawayi 2022 mara tukuykamaxa.

Ukhamanak utjatapatxa, qullqichawin nayrankir markanakax ukat jichha jiltir markanakas, marka apnaqawin qullq yuk'aptayañampi sarantawayapxi, mayt'asitat qullqi payllaw jilxattayañax qullqi apnaqāw amuyuwa.

Uraqpachan sapūrunjam irxattanak utjatapatx ukhamarak qullqapnaqāwinjan walt'āwinak utjatapatx, uraqpachan qullqichāwix taqi chiqan k'acharawayiwa, 2022nx 2,9% ukha qullqichaw jilxattayañ amuyuw utjānxa, Banco Mundial tuqirjamaxa, 1,2 pp ukhaw mara qalltanx suyt'atānxa. Ukhamaraki, mara tukuyaruxa, nayrīr uñxattawinak uñjatarjamaxa qullqichāwix yuk'aratapaw uñicht'awinakarjamax uñacht'ayasisi, ukapachp sartanakax 2023n marakamaw jiyt'asispa. Ukxarux chaninak irxat iraq ukanakaw yapxatti, alakipasiñanakasa ukhamaraki qullqi chani turkawisa, Estados Unidos ch'uxña qullqi utjirinak ch'amañchatanaka, ukax qullqichaw jilxattawin k'acharañapatak ch'amañchirikiwa. Ukar thurkatañatakisti, Fed ukan payllaw irxattaw apnaqāwix qhiparayataw jikxatasiwayi, ukax yanapt'awayiw uñtawinak qhipharañatak ukhamaraki dólár ch'uxña qullq askinjam sarantañapatak.

Maysatuqitxa, Chinamarkan qullqichāwipsarantatapax markap taypitpachx anqaxan alakipasiña tuqiruw k'acharayawayi. Yapt'añatakix, 2022n mara tukuyanx, jach'a Asia tuqinx mā kutimpiw machaq piykatawiw qallantawayi, ukhamat uraqpachan aljañanakax jan

walt'ayañatakix China markan qullasiñ apnaqāwiw wali jarkt'atjamaw amuyasispa, uka t'aqxatatanakax sarantaskakiwa. Mayatxa, mara tukuyarjamax, China mark apnaqirinakax qullasiñ apnaqā jarkt'awx aptañ amtawayxi ukatx kunatix markapanx wali munataki ukar askinjam sarantañapatakikiwa, ukatx uraqpachan alakipasiñanakas yanapataw jikxatasiwayi.

Ukhamanak utjatapatxa, Bolivia markan mayacht'at k'acharañan yanapt'awayapxi, yuk'ampis, aka payir suxta phaxsinak tukuy marana.

Uñjatarjamaxa, anqax PIB Bolivia markan tupupax 5,04% ukhat akat 2022ni qallta maranx, 2,38% ukharuw aka qhipir kimsa phaxsi tukuyanx jalaqtawayi.

Uraq achunak apsutanak tuqin chanipax, 2021ni maranx irxattawayatapaw uñicht'ayasiwayi. COVID 19 yanqha usu utjawayki ukatx Rusiampi Ucraniampi jan walt'aw utjawayatapax qullqichawix askinjam sarxaruñapatakiw ch'amañchawayiwa, yuk'ampis achunakataki soya ukhamaraki *urea* ch'amañchirinakan chanipxaru; ch'iyaruman chanipax *gas natural* ukatakix anqax markan Bolivia markat alasirinakapatakis chaninakax askinjamaw irxattawayi. Ukhamipansa, nayrīr maranakarjamax *minerales* qhuya yānanan chaninakapas uka kikiparakiw irxatawayi; nayrīr kimsa phaxsi qallatatpachx uñjatarjamax qurin qullqin chanipax qhanpachanx irxatawayarakikiwa ukatx yuk'arawayarakiwa, utjirinak imatarjamaxa.

Uraqpachan ukham utjatapax, amtanak ukhamarak qullqichāw wasitatamp askinjam sarxaruñanakax, payir maranx wasitatamp mā jilt'aruw kuynta payllawinx markan qullqichawipax jilxattawayi. Ukhamipanxa, Kuynta Qullqichirix imatanak utjiki ukax yuk'aptatap qillqantawayi, qhanpachanxa manu qullq māk qullqi utar payllxatata ukhamarak imprisanakamp Chiq Churattuqi ukhamarak imatanak apnaqatatuqiw yuk'artawayi. Qhiparux, anqax markanakar manunakax askinjam apnaqañjamaskiwa.

Ukhamanak anqaxat axsarkay jutipansa, BCB uksatx māk qullqichawix sarantañapakiw ch'amañchaski, utjirinak yānak tuqi ukhamarak jan utjirinak yānak tuqisa, ukatx markan payllāw sarantaskañapatakix churawayatawa. Nayrīnxa, qhipa phaxsinakanxa k'achat k'achat aljañanakax kutikipstanawayxi, kunjamakantix ukhamaru ukats qullq mayt'asitat payllawis BCB aljañ titulunakas, janiw taqpach qullqichāwxarux mayjt'ayaniwaykiti.

Payrīnxa, wasitatampiw kunatix jan munataki ukax BCB ukan marka qullqichāwir yanapirin mañapawa, ukhamat marka qullqichāwir yanapañataki. Aka yanapt'awipax kunayman qullqi utjiki ukanakampiw luraswayi EIF ukar mayt'asina ukampirus kunakitix juk'atjam BDP ukat IFD ukhamarak CAC ukanakaru churasiniwayi. Ukhamarus, luraw yanakapar ch'amañchāñatakix BCB ukax may may lurawinak katxaruniwayi, 2022ni mara qalltanx CPRO qullq utjayasina, qullqi payllañ pachanak jit'ayasina, FIUSEER ukar ch'amañchasin, askinjam yanapasin *bono* waxt'aw chiqak churañanakana ukhamarak *electrónico* yānak tuqisa, juk'ampinakaw utjaniwayi.

Markasat kawinir markanakantix taqi kunas irxatawayki ukampirus ukhamakiski ukanakaru wakiskiriw uñicht'ayañaxa, jupanakan qullqi apnaqāwipax qullqi mayt'asitat payllañ jilxatayañawa; Bolivia markanx qullqi apnaqāwix yaqha kastawa. Ukhamipanxa, kuntix Alayankir Apsurinax ukhamarak *Órgano Ejecutivo* p'iqiñchirinakas yanapasin lurawayki, ukax qullqi apnaqawirux askinjam khuskhat sarantañarux tukuyawayi, aljasiñawjanakan ukhamarak qullqichirinakan jan kuna mayxt'asiñas llakisifiñas utjañapataki, ukhamarak jan khitinakatix jupanakpach irnaqasipxi jupanakan askinjam sartasipxañapatakisa. Ukhamatwa, markasanx qullqichawix aynacht'atax askinjam nayraqatar iptaniwayata.

Ukham qullqichāwin mayjt'atapatxa, *dólar* ch'uxña qullqir ch'amañchatat turkawin pāchjasiyasiñas utjchixa, qullqi turkañan askinjam sarxarutapax markachirinakan askipatakiw thakhiñchasinwayi, anqaxat irxattawinakx sayt'ayawayiwa, qullqi aljañ yapxatawimpix sarantatakiskiwa ukatx Bolivia markan qullqiparuw ch'amañchi. Ukhamarak, BCB ukax markachirinakan qullqinipxañapatakiw kunayman kast mañanakamp ch'amañchawayi.

Anqaxat markas manqhans irxattawinak utjirjamipans, uka irxattawinakax Bolivia markanx askinjam uñjawayatawa, ukhamipansti, 3,1% ukharuw 2022nx puriwayi, America del Sur ukanx wali juk'akinwa ukhamarak wali juk'aratapuniw irxatawinakax

uraqpachat sipansa. Uka achunakax qullqichaw tuqitx Mark apnaqirinakan kunayman luratanakaparjamaw qhanstawayi, achuyañanakar yanapt'asina, uywa yapuchañan yanapt'asina; markan aljasiwipar yanapt'asina; yanapanak ukhamarak payllawinak achunakatak churasina; qullqi turkaw jan irxatayasina; qullqi apnaqaw askinjam amnaqasina; jutir amuyunak kunkañchayasina.

Qullqichawin sarantatap tuqitx, 2022 maranx, taqi jaqin qullqi jaytatapax 6,2% ukharuw jilxattawayi ukhamarak qullqi mayt'asit payllawix 7,5% ukhānwa, qhipt'irinakax juk'pacharukiw qhipari ukhamarus askinjam uñjatawa, tamachatanakanx jilpachaw iraqtanakax utjaway ukatx bolivian qullqis ch'amañchatarakiwa, 99,2% *ratio* ukhar qullqi juk'at payllawinx puritawa, ukhamarak 86,3% ukhar jaytatanakax puritarakiwa. Taqi ukaxa, qhipa kimsa phasin Santa Cruz markan jan walt'awinak utjawaykipansa. Uka kikiparakiwa, qullqi yapt'awinakax qullqi jilxatawirux askjamawa, qullqi apnaqāwix askinjamaw sarxaruwayi.

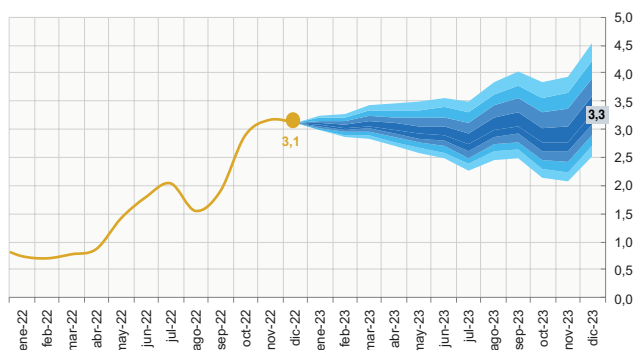
Ukhamanak utjatapatxa, qullqichaw kutirañapatakix sarantatakiskanwa, ukax uñicht'ayasiwayiw 4,3% ukharuw PIB ukax kimsa phaxsinx aka 2022nx jiltawayi. Aljirinak tuqitxa, awtu q'iwirinaka ukamaraki yatiyirinaka, yapuchirinaka, ch'umin yapuchirinaka, katthapirinaka ukhamarak challwa katurinaka, yaqha lurawinak jan ukax *industria* amparamp luratanakas ukanakaw qullqichawir ch'amañchawayi. Maysatuqitxa, qullqi iraqatanakax, kunatix qullqichaw apnaqawix utjawayki ukax markan alasinakaru, sapa jaqi alasiriru ukhamarak utjirinakan chaniparuw ch'amañchawayi.

Anqax markanak uñjatarjamasti, 2023n maranx qullqichaw walinjam uñjatarux qullqi mayt'asiwit payllatarjamaw sarantañapatak suyt'ataski, juk'akipasa irxattawinakar juk'aptayañataki. Ukhamipanxa, taqiwjan qullqichawin jiltawipax qullqi yaqha kast apnaqawi tuqitpach aynacht'ayataw jilxatasiwayi. America del sur tuqinx qullqi jilxattawix k'acharawayaniwa, ukham 1,1% Banco Mundial ukax uñjaski; ukatx 1,6% ukha FMI ukax uñjaraki (0,5pp uñtatarjamax paypachax juk'amp aynachankiwa), CEPAL ukankirinakasti 1,0% ukhak uñjapxarak; ukhamarus, qullqichaw ukhamipanx anqaxat qullqi mant'asiñax sapūrunjam juk'amp jark't'atañapawa.

Ukhamipanxa, 2023n maranx aka PFF ukanx nayraqatpachx uñjasinx, 4,9% Bolivia markan qullqichaw jiltawix ukhaspawa. Covid usxarusti askinjamaw qullqichawix sarantañapatakix uka kikipjamaw qhanañchasispa ukhamarus taqi tama

irnaqiri, manq'a aljañ utanakana ukhamaraki qurpachasiñ utanakan juk'ampinakaruw wayt'aspa. Yapt'atarjamax, markasanx *inversión pública* ukax achu utjayirinakaruw utt'asiñapatak yanapt'aspa, yaqhanakampi. Ukhamipansa, 2023 mara tukuyarux 3,3% ukhakiw suyt'ataski, 2,5% ukhat 4,5% ukhar uñtatarjamasa, kunakitix markasan anqax markanakan qullqichaw.

Suyt'ataki ukarjama
(Sapa patakarjama)

Khitin luratasa: Banco Central de Bolivia

Yatiya: Uka kraphikunakax kunjamakitix gullqichawix ukanak uñicht'ayir taypitpachawa.

Markasan qullqichaw kutikipstaniñapatakix
jichhakamax sarantaskakiwa, qullqi apnaqawi
turkawinakax kunjamakantix ukhamarjam
sarantaskakiniwa. BCB ukax, kunakitix lurañanakapax
ukanak luraskiwa irxattawinak askinjam jan
irjattañapataki. Ukhamipans, sapakutinjamaw
markasans anqaxans jan kunas irxatañapatak
uñch'ukitaskani ukhamarus irjatawitx kunas suyt'aski
ukaruw jan walt'ayaspas. Ukhamipanxa, *Ente Emisor*
ukax kuntix jikxatasktan ukanak kuskhat uñjañatakix
lurasiskaniwa, qullqichawi tuqin markasax nayraqatar
sarantañapataki.